

La historiografia local de Cambrils (Baix Camp). Una perspectiva

Manel Tarés Lagunas

*“En tres aspectes li fa falta la història a aquell que viu:
li fa falta en quant que és actiu i té aspiracions,
en quant que conserva i venera,
en quant que sofreix i té necessitat de liberació.”*
Nietzsche, Consideracions intempestives II

Resum

La vila de Cambrils (Baix Camp) va iniciar la seva tradició historiogràfica a finals del segle XIX, com a tants altres indrets de Catalunya, enmig d'un paradigma de recull d'esdeveniments i curiositats històriques. A l'actualitat, el ressorgiment de la historiografia local després de la transició democràtica no ha donat tots els fruits que s'haurien d'esperar en comparació amb altres viles i ciutats de característiques similars. Els símptomes han estat la poca producció bibliogràfica, sobretot de caire professional, i l'absència d'un debat historiogràfic, a pesar d'haver gaudit dels mitjans per portar-lo a terme. La relació amb la població no ha estat eficient i no ha permès rebre retroalimentacions. Les causes potser caldria cercar-les en la manca d'un centre d'estudis local incapaç de generar aquesta producció i aquest debat, la manca d'un consens i d'unes pautes per endegar un programa de recerca, la dificultat d'accedir als documents històrics degut a la inexistència d'un arxiu local en condicions fins fa no gaire anys i el poc suport institucional en alguns casos.

En resum, aquest article vol servir per mostrar al col·lectiu d'estudiosos i interessats la recerca que s'ha realitzat sobre Cambrils en diferents àmbits i emmarcar-la per tal d'esbossar-ne un estat de la qüestió. Creiem que això és especialment necessari i urgent en donar-se el cas de que aquesta població no disposa encara de cap compendi global de la història de la seva comunitat. També es resseguirà l'evolució d'aquesta historiografia local des dels seus orígens amb ànims de detectar aquells moments en què s'ha quedat enrera respecte d'altres poblacions similars.

Primera part. Dues realitats a l'hora de fer història

El conreu dels estudis d'àmbit local, i especialment els de caire històric, a Catalunya ha viscut des dels anys setanta un ressorgiment que ha donat lloc a nous centres d'estudis, grups de recerca a la Universitat i un increment important de les publicacions amb noves propostes metodològiques i temàtiques. En efecte, fins aleshores la història local havia estat associada, en gran mesura, a erudits locals que cultivaven una historiografia de caire costumista i rànica basada en l'acumulació indiscriminada de documents antics, dades puntuals deslligades, moltes vegades excessivament

anecdòtiques, una historiografia que no era capaç de proporcionar un fil coherent a la història de la comunitat que estudiava, sinó que s'estimava més descriure els monuments, les restes arqueològiques i històriques, les accions dels senyors feudals i les biografies dels fills il·lustres. Aquestes històries es miraven d'encabir entre els plantejaments generals dels grans historiadors catalans i es perdia així la possibilitat de realitzar una periodització cronològica més ajustada a la realitat local (CASANOVA, 1995). Com sempre, cal salvar-ne les excepcions.

Així doncs, durant bona part del segle XX, calia distingir els historiadors professionals que treballaven des de les universitats i centres de recerca, d'aquells entesos locals, a voltes anomenats *historiadors de campanar*, que escrivien des de l'escriptori de casa seva, al mateix temps que miraven d'organitzar l'embolic de papers dels arxius locals. Com sempre, aquesta distinció convertida en tòpic, aquesta "noció sociològica" (SALES, 1989), no ha estat mai nítida i, si bé és cert que molts estudis locals s'han realitzat de manera poc professional i amb errors considerables, no deixa de ser menys cert encara la gran qualitat de moltes de les recerques que han tingut en l'àmbit local el seu objectiu d'estudi. És més, les relacions entre els historiadors professionals i els erudits locals han estat més fructíferes a Catalunya del que a vegades es pensa. Personatges com Josep Iglésies, Albert Manent, Joan Mercader, Emili Giralt i molts d'altres van suposar sempre un nexa d'unió entre les inquietuds dels grups d'estudiosos limitats en una localitat o comarca i els corrents culturals barcelonins, de la Universitat o de l'Institut d'Estudis Catalans. Actualment trobem un intens intercanvi entre la historiografia professional i els estudis locals, circumscrits en la seva major part als instituts i centres d'estudis locals, malgrat que alguns grups i estudiosos locals actuen bastant en solitari.

Allò que és clar és que l'estudi d'un espai local, sigui d'àmbit més ampli (comarcal), sigui encara més reduït (familiar, comunitari), obeeix a un reguitzell de motivacions i cada una d'elles produeix un tipus d'historiografia diferent. En l'àmbit acadèmic, la preocupació rau en donar un estatus teòric i programàtic a la història local, prèvia definició del que s'entén per espais locals. Altres motivacions i interessos poden portar a produccions relativament allunyades d'aqueixes directrius teòriques. Motivacions polítiques o de redreçament cultural i social van abundar en els estudis posteriors a la dictadura.

El debat per a una nova disciplina

Com a reacció a la pràctica històrica dominant a mitjan segle XX, la història serial i el marc conceptual elaborat per Braudel, així com els plantejaments marxistes, durant els anys 1970 i 1980 han sorgit diverses propostes renovadores que incideixen en la història social, cultural i política. Algunes d'elles han suposat una atenció especial a la història de microregions (com els estudis de Le Roy Ladurie, Le Goff o Vovelle). Des d'Itàlia, els microhistoriadors, sent-ne Ginzburg el més conegut arreu, van sacsejar la pràctica historiogràfica amb uns nous enfocaments metodològics que molts estudiosos van interpretar com el nou paradigma de la història local (vegeu CODINA, 1990).

Des d'àmbits acadèmics s'ha rebutjat de sempre el caràcter d'aclapament de dates, noms, fites i anècdotes, sense solta ni volta, mancats de cap explicació ni interpretació, i de poca elaboració teòrica, propi de moltes obres historiogràfiques locals. En contraposició, s'ha pres l'espai local com un camp d'exploració dels conceptes històrics, se'n reconeix la complexitat de les estructures socials i hom es llança a la recerca de les seves interrelacions. El nivell local pot constituir també un camp de proves, un microcosmos d'anàlisi on comprovar hipòtesis més generals o tesis poc detallades o encara confuses. Els resultats han de servir per aportar "alguna cosa significativa al coneixement històric d'una realitat general que es manifesta a distints nivells" (SERNA i PONS, 1993). Sovint, però, s'ha caigut en l'error del procés invers de seguir fidelment els resultats dictats per la història general, en pretendre encabir tot procés investigat en un marc més general (SALES, 1989 p.40). Això darrer és més propi de les històries *per encàrrec*, patrocinades moltes vegades per institucions administratives o entitats financeres.

A banda de la història local efectuada des de les universitats i els centres de recerca, motiu de tesis i projectes, existeixen altres menes d'historiografies emanades de motivacions diverses, com ja hem assenyalat. La història com a denúncia d'episodis vetats, l'exploració d'històries oblidades (i.e. història dels marginats), la recuperació de les tradicions, la sistematització de les històries perifèriques, el protagonisme dels agents mitjançant la història oral (defensat especialment per THOMPSON, 1988), comparteixen tots el desig de definir la pròpia identitat i el sentiment d'estar realitzant un bé social, sigui per la demanda de la ciutadania de punts de suport per definir les noves realitats urbanes, sigui per l'interès de descobrir històries marginades. És una història que juga un important paper en la construcció d'identitats locals i, de retruc, la

comprensió del present a partir de l'aprofundiment en la trajectòria històrica de les comunitats locals, intensificat sobretot pels profunds canvis que ha patit la societat catalana durant la segona meitat del segle XX i que s'han manifestat en les estructures socioeconòmiques, la composició demogràfica, el consum del territori o la destrucció i pèrdua del patrimoni històric i etnològic.

Dins d'aquesta concepció social de la historiografia local hi faríem cabre aquella historiografia entesa com a "cultura del territori" per l'historiador Paulino Iradiel. Aquesta no seria més que "una reacció a la creixent pèrdua de tradicions locals que s'ha produït en els darrers decennis. I no sols per raons polítiques, sinó també econòmiques, d'especulació immobiliària, de degradació de la naturalesa o de canvi en els hàbits i comportaments socials que tant han transformat el paisatge històric, la fisonomia tradicional de la ciutat i del camp. La necessitat de vinculació, quasi metafísica abans que intel·lectual o psicològica, amb el lloc material s'acrea en el moment que alguna cosa amenaça" (IRADIEL, 1989 p. 45). Aquesta cita creiem que explica bona part de la darrera historiografia local catalana no acadèmica. D'una banda, les històries escrites abans de la Guerra Civil Espanyola naixien de la voluntat de recuperar dels arxius els personatges i els episodis del passat, de dotar d'història i d'identitat al territori. Més tard, durant la transició democràtica trobem molts historiadors que escriuen per la defensa de la democràcia i de la consciència nacional catalana, així com dels drets dels treballadors, en una mena d'història militant, escrita des de la convicció personal. Actualment, la consciència per salvar el patrimoni històric del creixement urbanístic o la recuperació de moltes tradicions etnològiques motiven també moltes de les iniciatives històriques – i d'altres disciplines – a nivell local.

Aquesta utilització de la història per formar consciències també ha estat emprada en diverses ocasions per les institucions polítiques per promocionar l'elaboració d'històries locals commemoratives i sintètiques. El rebuig d'aquest tipus d'historiografia per molts historiadors fa dir a Terradas que "el commemorativisme és el contacte amb la història que proporciona la deferència que els polítics es creuen obligats a fer de quan en quan a la cultura" (TERRADAS, 1985 p.7).

La recerca d'un marc teòric en què justificar l'aproximació local passa per definir l'espai d'estudi. En aquest sentit, els historiadors Agustí Colomines i Vicent Olmos introdueixen el concepte d'espai viscut, que no té perquè coincidir amb els límits administratius. Segons aquests autors, l'espai local "vindria a ser una forma de coneixement històric que hauria d'englobar la interacció dels individus amb un espai

específic (l'*espai humanitzat*) i que, al mateix temps, atenguera la representació mental que se'n fan (l'*espai viscut*). La història de l'espai viscut no és més que "la història de les formes mentals que adopta la manera de ser col·lectiva de les societats humanes" (COLOMINES i OLMOS, 1991 p.23-24). Aleshores, l'espai històric "es vincula sobretot a l'acció dels homes més que no a la problemàtica geogràfica" (IRADIEL, 1989 p. 67) i és en els micronivells (comarcal, local, comunitari, familiar) on es troba la millor manera d'aproximar-se a l'estudi d'aquestes formes mentals, d'aquesta acció humana.

Aquest marc d'estudi ofereix un camp de pràctiques per a diverses metodologies de recerca, i s'obre al plantejament minuciós d'un munt de qüestions històriques (IRADIEL troba a faltar encara que la història local es plantegi en les seves investigacions "els grans interrogants i problemes de la història"). En definitiva, les dimensions de les regions d'estudi no ens haurien de preocupar més que per qüestions de metodologia de treball. En la pràctica historiogràfica, ja no té massa sentit distingir entre història local i història general. És en la finalitat de l'estudi on hi raurà el més o menys interès de la recerca.

Història local a Catalunya

Els antecedents dels estudis locals a Catalunya els trobem en el darrer quart del segle XIX com a producte de la Renaixença i del romanticisme històric i van donar molts fruits en diversos camps, com el folclore, l'arqueologia, la història medieval o la història de l'art. El moviment es va propagar principalment des de Barcelona, tot i que ben aviat en altres ciutats catalanes van començar a aparèixer persones preocupades per a l'estudi i la recuperació del patrimoni comarcal a través d'ateneus i centres excursionistes.

Dels anys anteriors a la Guerra Civil Espanyola, de finals dels anys vint, n'és tota una generació d'estudiosos de tots els camps que, sense una formació universitària, van sistematitzar els estudis locals, fos de manera solitària, fos amb l'ajut d'institucions principalment barcelonines. Com diu Xavier Garcia, "aquesta generació atenta als fets locals i comarcals, però que en molts casos adquirí un coneixement profund del conjunt, s'ho hagué de fer tota soleta" (GARCIA, 2002 p.28). Hi van pertànyer Pau Vila, Josep Iglésies, Salvador Vilaseca, Solé i Sabarís, entre molts d'altres. La guerra, però, estroncà molts projectes i il·lusions.

Malgrat la censura de la dictadura i tot i la buidor acadèmica del país arran de l'exili, lluny del que pot semblar, el conreu dels estudis locals va anar refent-se ben aviat. De nou des de Barcelona en van sorgir diverses iniciatives (GARCIA, 2002 p. 41-44), les quals van engrescar noves persones d'arreu de Catalunya a continuar el treball realitzat. D'aquesta manera, l'any 1950 es va celebrar per primer cop a Martorell la que acabaria anomenant-se Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Gran part d'aquest moviment cultural es va concentrar en la munió d'instituts i centres d'estudis que des dels anys 1950 s'han anat creant als Països Catalans. La tasca portada a terme per aquests va suposar alhora una continuïtat historiogràfica com una reacció contra el paradigma de glorificació i justificació espanyolistes de la historiografia franquista i l'artificial exacerbació identitària d'alguns localismes (i.e. el *leridanismo*. Vegeu SANTACANA, 2003 per un estat de la qüestió d'aquest tema).

És durant els anys 1970 quan arreu de la geografia catalana es creen molts dels centres d'estudis actualment existents. La nova generació d'estudiosos reuneix un conjunt de característiques molt diferent a les anteriors; molts d'ells són universitaris que, amb noves metodologies i temàtiques diverses, exploren els arxius organitzats durant les dècades precedents per tal de realitzar nous estudis. És a partir d'aquests anys quan es produeix l'explosió de publicacions de la que parlàvem a l'inici del text, moltes vegades amb l'ajut de les diputacions provincials. La nova història local volia ser una reacció contra l'academicisme i l'òptica barcelonina, volia recuperar la memòria perduda i silenciada durant el franquisme i volia reconstruir la consciència nacional. Les tendències historiogràfiques arribaren amb retard en comparació amb altres estats on la història estava travessant una crisi epistemològica. Paral·lelament, des de la Universitat s'ha produït un canvi en l'enfocament de la recerca cap a àmbits locals. A això hi ha ajudat l'extensió de les facultats d'història arreu de la geografia catalana i la col·laboració del seus investigadors amb els centres d'estudis propers i amb les editorials comarcals, les grans divulgadores de la producció historiogràfica, sovint d'abast limitat. Malgrat la relativa uniformitat sobre el territori de centres d'estudis i facultats d'història, el cert és que no totes les comarques ni localitats compten amb una bona cobertura. Això depèn de característiques personals dels historiadors i erudits locals, de la força dels cercles intel·lectuals locals, de les relacions amb els polítics, amb els editors, amb les universitats, així com de les facilitats pels joves que volen iniciar-se en aquest camp.

Una localitat que s'ha quedat sempre curta en recerques de qualsevol disciplina, en comparació amb d'altres de característiques similars, és Cambrils (Baix Camp). Un repàs de la seva historiografia és el contingut de la segona part d'aquest text.

Segona part. Història local a Cambrils

A Cambrils, tot i els esforços que s'han fet en els darrers quinze anys, la producció i la recerca realitzada encara és massa escassa. El cronista local Josep Salceda ja ho apuntava en un article quan deia que “la bibliografia cambrilena no està en relació amb la categoria que ha tingut Cambrils en el devenir dels segles i això encara assoleix un major relleu quan comparem la nostra Vila amb altres poblacions” (SALCEDA, 1996 *Rev.Cam.* n.294) i són diversos els autors locals que han constatat aquesta parquedat de producció.

A més, la vila de Cambrils no disposa ni tan sols d'un resum o síntesi d'història general, tot i que existeix alguna iniciativa en aquest sentit. Avui en dia no es té una visió global i coherent del transcurs històric de la vila i el seu territori, i són moltes les llacunes que caldria superar. Aquest desconeixement està a la base de l'accelerada desaparició d'elements patrimonials, siguin històrico-arquitectònics degut a la forta pressió urbanística exercida, siguin etnològics degut a la crisi d'identitat que està patint actualment la població. Sembla doncs molt acertada la reflexió de Marc Bloch: “la ignorància del passat no només es limita a obstaculitzar el coneixement del present, sinó que compromet, en el present, la mateixa acció” (M.BLOCH *Apologia de la història*, Empúries, Barcelona, 1984). D'altra banda, la poca bibliografia existent és sovint de difícil accés, ja que les edicions es troben exhaurides des de fa temps, i la divulgació històrica just està començant amb la creació del Museu d'Història de Cambrils. Cal esmentar que aquest organisme està experimentant amb encert un programa de divulgació de la història local a les escoles i instituts de secundària. Les aportacions de l'ensenyament de la història local han estat apuntats en diversos treballs (vegeu GAVALDÀ, 1994), i volem destacar-ne la capacitat de potenciar actituds socialment tolerants i la creació d'un vincle entre el patrimoni i la pròpia persona.

Per tot això, s'endevina un cert desconcert en els ciutadans, especialment entre els nouvinguts, en el sentit de què “la gent corrent mira de comprendre per mitjà de la

història els trastorns i els canvis que experimenta en la seva pròpia vida” (THOMPSON, 1988 p.9), i a Cambrils és difícil satisfer-ho a través de la historiografia existent.

L'interès en la història del territori cambrilenc no ha trascendit més enllà dels seus límits urbans. A diferència d'altres poblacions del Camp i el Priorat que han estat objecte d'estudi dels primers historiadors reusencs i tarragonins (com ara, Salou, Escornalbou, la Mussara o Escala Dei) o d'investigadors associats a departaments d'història de les universitats (Altafulla, Montblanc, l'Espluga de Francolí, Valls), la vila de Cambrils no ha despertat gaire interès, fora de les excepcions fetes per Josep Iglésies i Eulàlia Duran, que comentarem més avall. Per tant, també esdevé necessari establir un nexa entre Cambrils i els altres municipis del Camp de Tarragona, en especial.

Resta doncs ben justificada la necessitat de donar un impuls important a la historiografia local cambrilenc, “la necessitat d'un nou pas (...), el d'aprofundir en les metodologies de treball, el de concretar els àmbits de recerca i el d'interconnectar els fets locals amb els d'àmbits més generals” (GARCIA, 2002 p.101). En els paràgrafs que segueixen mirarem de donar una visió cronològica de la historiografia cambrilenc, per tal d'endevinar-hi possibles causes a les actuals mancances que hem anomenat.

Els pioners de la historiografia local

Les primeres historiografies relatives a Cambrils no apareixen fins a finals del segle XIX, productes del moviment de Renaixença de la cultura catalana. Són obres redactades amb poc criteri historiogràfic, una menys que una altra, i estan inacabades o no publicades (excepte una d'elles). Algunes d'aquestes obres van ser rescatades de l'oblit en què es trobaven en golfes i calaixeres per la generació d'erudits locals a partir dels anys 1960s, en especial per l'actual cronista oficial de la vila, Josep Salceda, que en va divulgar el seu contingut fins a l'esgotament.

No és fàcil elaborar una llista d'obres de temàtica històrica local, ja que la major part són manuscrits en propietat privada, el valor del qual és desconegut. Fins ara, el recull més complet és el que proporciona Ramon Ortiga en la seva història gràfica de Cambrils (ORTIGA, 1991 p.190), on a banda d'escrits historiogràfics, en cita d'autobiogràfics i costumistes. No obstant, desconeixem del tot el contingut d'aquestes fonts escrites i l'aprofitament que se n'ha fet. Seria interessant, doncs, relocalitzar aquests quaderns i avaluar-ne el seu contingut i el seu interès com a fonts

documentals escrites. En aquest article només volem reproduir la llista que en va fer Ortiga, juntament amb algun text addicional, sempre amb la possibilitat que se'n trobi un de nou reposant en algun bagul particular o servat amb zel pels descendents dels autors:

Carles Clanxet i Cuchillo, notes històriques, còpia del manuscrit a l'arxiu particular de R.Ortiga

Joan Serra i Dalmau, notes històriques, manuscrit en propietat privada

Mn. Tomàs Galve, Arxiu Parroquial de Cambrils

Anònim, probablement de 1914, arxiu particular de R.Ortiga

Josep Francesch, manuscrit en propietat privada

Mn. Sanç Capdevila, Arxiu Històric de l'Arquebisbat de Tarragona

Josep M. Núñez i Jover, recull històric, còpia del manuscrit a l'arxiu particular de R.Ortiga

Josep Font i Alterats, diari, manuscrit en propietat privada

Joaquim Roca i Cornet, manuscrit a l'arxiu particular de R.Ortiga

Mn. Eusebi Ribas, apunts històrics, Arxiu Parroquial de Sant Pere Apòstol

Mn. Anton Perera, Arxiu Parroquial de Cambrils

Mn. Josep Manresa, Arxiu Parroquial de Cambrils

Joan Barenys i Ramonet, "Libro de los nombres y apellidos de los propietarios de los suelos y terratenientes del termino de Cambrils", redactat entre 1863, manuscrit en propietat privada

Pel que fa a les obres historiogràfiques, són tres les que han trascendit a l'actualitat. La primera és l'única obra que es va arribar a imprimir amb el nom d'*Opúsculo histórico de la villa de Cambrils*, el 1886. Aquest llibret va ser escrit per **Salvador Rovira i Clot** (1819-1900), del qual no se'n sap gaire cosa. Ell mateix explica que de jove va emigrar a Amèrica i va tornar a Cambrils, on va exercir de jutge de pau en diverses ocasions (SALCEDA v.1 p.97). El seu llibre, escrit en castellà, no és més que un recull molt resumit d'alguns episodis històrics i aspectes costumistes de Cambrils, pinçant ací i allà sense massa coherència.

Un altre jutge de pau, coetani a l'anterior, va ser **Carles Clanxet i Cutxillo** (1833-1901), un hisendat que va ocupar l'alcaldia de Cambrils el 1890-1891 (BERTRAN, 1992 p.91). Va deixar escrites unes notes històriques sobre Cambrils, en què fa referències a la torre de guaita del Port, al convent de Nostra Senyora de Gràcia i altres indrets de la vila. Per últim, **Josep Serra i Dalmau** (1874-1918), doctor en Filosofia i Lletres per

la Universitat de Barcelona i catedràtic d'institut a Villena (Alacant), va continuar la tasca empresa pels dos autors precedents, tal com reconeix ell mateix en la introducció de les seves notes. Aquestes les va reunir en tres volums manuscrits els quals malauradament no va poder publicar degut a la seva mort prematura¹. Les notes o "col·lecció de dades i documents referents a la Vila de Cambrils", segons el títol, es refereixen a diversos episodis històrics (el Setge de 1640, l'entrada dels carlins, etc.), a documents copiats de l'arxiu municipal (com les Ordinacions de la vila) i a altres aspectes locals. Aquest recull arbitrari de documents, dates i fets de cap manera no pretenia ser una monografia d'història local, sinó una simple col·lecció de notes d'arxiu. Totes aquestes dades calia verificar-les i valorar-les, per tal "d'emprendre l'obra final, o sigui passar en ordre tot lo escullit i fer l'història, si història pot fer-se d'un poble petit" (extret de la introducció de les notes). Serra i Dalmau va voler reunir tot allò que va poder sobre la història de Cambrils, arreglant les dades escrites per Clanxet i per Rovira, copiant documentació històrica municipal i explorant el terme, normalment durant els estius, quan venia a passar les vacances a Cambrils. La tasca d'escriure un compendi d'història de Cambrils la veia llunyana. De fet, sembla que Serra i Dalmau no deuria fer-se una idea gaire clara de com hauria de ser aquest compendi, ja que ell entenia la història com un procés de grans gestes, on les històries locals simplement formaven part d'una història nacional. Almenys aquest pensament és el que s'en desprèn de la reflexió final que clou el segon volum: "l'història d'un poble sol, aïllat, es impossible de fer, l'història d'un poble sol es l'història de la nació a que ha pertenescut". L'obra de Serra i Dalmau seria continuada anys més tard per Josep Salceda, que la donaria a conèixer.

Durant la primera meitat del segle XX Cambrils no veurà cap monografia, fora de l'opuscle que Mn. Ramon Quintana va editar amb el nom de *La Congregació de Maria Immaculada i Sant Lluís Gonçaga de la vila de Cambrils (1907-1932)*, per tal de commemorar el vint-i-cinquè aniversari de la congregació. D'aquesta manera, les primeres recerques històriques locals van ser fruit de la Renaixença cultural, però no van transcendir més enllà del migrat col·lectiu intel·lectual local. Si més no, diversos estudiosos de la comarca devien visitar Cambrils en les seves excursions científiques: els reusencs Salvador Vilaseca, prehistoriador, o Josep Iglésies, que a finals dels anys 1960 va dedicar un llibret al setge de Cambrils de 1640.

¹ N'existeix una còpia al Fons Josep Salceda de l'Arxiu Municipal de Cambrils.

La represa organitzada dels estudis locals durant el segon franquisme

Hauran de transcórrer uns quants anys després de la Guerra Civil per tal d'encetar una nova època en els estudis locals, no només a Cambrils, sinó arreu. L'ortodòxia franquista feia ús d'ampul·losos relats patriòtics i mítics en les historiografies a fi de justificar els preceptes del règim. Els estudiosos catalans que van romandre al país acabada la guerra van cenyir-se als temes religiosos i costumistes, a bons ulls de les autoritats. Com diu Anguera, "si la tolerància era concedida per potenciar el localisme, fou aprofitada pels resistentes culturals que, capgirant-ne el sentit, saberen fer del mateix localisme una de les bases de la revertebració catalana" (ANGUERA, 1991 p.8).

Com ja hem dit, l'infatigable estudiós de la història i la geografia catalanes **Josep Iglésies** va publicar el 1967 a la col·lecció Episodis de la Història que l'editor Rafel Dalmau publicava a Barcelona un estudi del setge de Cambrils durant la Guerra de Separació. La censura de l'època va retenir el llibre un temps abans de la seva publicació (SALCEDA v.1 p.233). Iglésies basa el seu estudi principalment en la documentació transcrita al *Memorial Histórico Español* del 1889, i en fa una deliciosa narració dels fets.

D'altra banda, l'aparició de la **Revista Cambrils** l'any 1953, nascuda de l'Associació d'Antics Alumnes de La Salle, va suposar un nucli intel·lectual local gairebé ininterromput fins als nostres dies, on hi han tingut cabuda petits articles d'història local. A més, la Revista ha esdevingut crònica mensual dels esdeveniments de la vila, i amb el pas del temps una font documental de primera mà. Des dels inicis de la publicació, en destaca de manera especial el treball de **Josep Salceda i Castells**, que dirigiria la revista en dues ocasions. Aquest periodista autodidacta es va comprometre a escriure una aportació mensual en una secció de la revista que va anomenar *Estampes Cambrilenques* i que de manera continuada ha anat apareixent mes rere mes fins a l'actualitat. Les seves estampes recullen una gran varietat de temes: història, biografies i costumisme. Les seves aportacions es basen en documentació dels arxius de l'Ajuntament i de la parròquia de Santa Maria, en lectures, entrevistes i experiències personals, i en la recuperació dels manuscrits dels pioners de la historiografia. En elles hi ha exhibit allò que ell mateix ha anomenat *cambrilenquisme*, que no és més que les ganes d'aprofundir en aquelles matèries que tenen en Cambrils la seva referència. Totes les estampes van ser aplegades en dos volums que va

publicar l'editorial El Mèdol de Tarragona el 1998, tot i que des d'aquell any ençà n'han continuat apareixent cada mes sense interrupció.

A banda de les Estampes Cambrilenques, Salceda ha publicat en els darrers anys quatre monografies de temàtica local. La primera la va dedicar al santuari de la Mare de Déu del Camí i la seva devoció (*La Mare de Déu del Camí i el seu santuari*, 1986), que obtingué un accèssit al Premi d'Assaig Vila de Cambrils, mentre que la segona és una petita guia alfabètica dels carrers de la vila (*Els carrers de la vila*, 1992), les nominacions dels quals són comentades per l'autor. Finalment, resta anomenar el llibret publicat en motiu del centenari de l'establiment dels germans de La Salle a Cambrils (*Un segle d'arrels lasal·lianes a Cambrils*, 2000) i el que commemora el 250è aniversari de la Congregació de la Puríssima Sang de Cambrils (*250 anys d'història 1754-2004*, 2004). Val a dir que el col·legi La Salle va ser una pedrera de la vida cultural i cívica de Cambrils durant el franquisme (també abans, quan es va crear la Congregació Mariana), a redòs de diverses entitats, com el Club de Futbol i l'Associació d'Antics Alumnes.

Hem d'assenyalar encara una iniciativa que no va tenir continuació, fruit del professor de llengües clàssiques **Lluís Rovira Guinart**, que el març de 1953 va publicar l'únic número de la revista *Cosetania*. Aquest exemplar conté diversos articles seus sobre costums i història de Cambrils i tenia la intenció d'acabar publicant "tota la història de Cambrils", segons assenyalava el mateix autor. És una mena de recull localista, calaix de sastre, en què hi destaquen les contalles referents a la nostra localitat, així com diverses divagacions sobre l'origen de Cambrils.

És a finals dels anys setanta (1979) quan es crea el **Centre d'Estudis Cambrilencs** (CEC), talment com ho estaven fent altres poblacions catalanes. En concret, el de Riudoms s'havia creat l'any anterior i a Reus i Tarragona ja feia anys que funcionaven centres d'estudis força dinàmics. Des dels seus inicis el CEC va apostar per la recuperació del patrimoni històric de Cambrils. Per tal d'assolir-ho, va començar a recollir peces arqueològiques que apareixien arreu del terme i va fer restaurar la torre de l'ermita (inaugurada el 1985) per tal d'exposar-les. L'altra preocupació del CEC va recaure en la necessitat de crear un museu d'història de Cambrils. S'apostà per la torre de l'ermita, però va esdevenir massa petita per allotjar tot el material recollit (no només arqueològic, sinó també etnogràfic). Després de força anys, es va optar per restaurar el Molí de les Tres Eres i obrir-hi la seu del Museu d'Història, que actualment

funciona com organisme autònom de l'Ajuntament. A hores d'ara, les activitats d'aquest centre són, emperò, molt escasses.

En quant a publicacions, el CEC és potser dels pocs centres d'estudis que no ha portat mai a terme cap publicació important. Aquesta peculiaritat diferencia enormement el centre cambrilenc d'altres centres de la demarcació, fins i tot dels localitzats en poblacions de pes demogràfic molt menor que Cambrils. Pel que fa a les entitats d'estudis històrics de l'entorn, cal destacar l'Agrupació Cultural de Vila-seca que des del 1973 publica les Monografies de Vila-seca (una vintena llarga de publicacions), el Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví que publica monografies des de 1983, a més del recull de Treballs Canongins, el Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar (amb una trentena de publicacions des de 1978), el Centre d'Estudis Altafullencs que publica dues revistes locals, *Estudis Altafullencs* i *L'Oliverot*, a més de les monografies, l'Institut d'Estudis Vallencs (que publica els *Quaderns de Vilaniu*) o també els molt destacats Centre d'Estudis Alcoverencs i el Centre d'Estudis de l'Espluga de Francolí. Amb tot això, el CEC té preparat un diplomari medieval de Cambrils, pendent de publicació des de fa una vintena d'anys, però que pels motius que siguin, no acaba mai de sortir a la llum (SALCEDA, 2002). Els membres més destacats del Centre d'Estudis Cambrilencs han estat Josep Salceda, el llibreter Ramon Ortiga, autor d'una història gràfica, i Josep Maria Recasens, un gran coneixedor de la història local.

La renovació historiogràfica i l'interès acadèmic i institucional

Davant d'aquestes mancances evidents, l'any 1984 l'Ajuntament va decidir endegar un premi d'assaig de temes locals. El **Premi d'Assaig "Vila de Cambrils"** va perdurar durant vuit edicions, fins que el 1991 es va decidir no convocar-lo més degut a la davallada en el nombre d'obres presentades i la poca qualitat de moltes d'elles que provocaren que en alguna ocasió el premi fos declarat desert. Per tal de donar sortida a treballs més petits, el mateix Ajuntament va crear els *Quaderns d'estudis i divulgació*, dels quals en van sortir cinc. Totes aquestes publicacions han recollit per primer cop obres d'historiadors professionals com Laureà Pagarolas, Carles Maristany, Jaume Massó, Montserrat Esporrín o Josep Bertran Cuders (que fins ara porta publicades ja quatre monografies). Hi destaquen els estudis d'història contemporània, deguts sobretot a Bertran, però s'hi troben a faltar propostes novedoses i les aportacions de les tendències historiogràfiques d'aquests darrers vint anys, ja que molts dels estudis segueixen un patró expositiu similar. Això sembla exculpable quan s'evidencia la

dificultat dels autors en treballar amb poc material documental en alguns casos i amb la manca d'una base historiogràfica on recolzar-se degut al buit de monografies i articles.

Per tal d'omplir el buit arran de la supressió del Premi d'Assaig i en vista a la manca d'iniciatives particulars, l'Ajuntament va crear la **Beca de recerca vila de Cambrils**, de caràcter bianual, que ha de servir per promoure i publicar treballs de qualsevol matèria sobre Cambrils. Fins a la data, la beca s'ha convocat en cinc ocasions, i els treballs publicats fins al moment són de gran rigor i qualitat. Es tracta de l'onomàstica de Cambrils realitzada per la filòloga Montserrat Vidiella, la publicació col·lectiva dedicada a la vil·la romana de la Llosa i el darrer estudi de Josep Bertran sobre la dictadura franquista. Malgrat tot, el suport a la recerca local per part de l'Ajuntament i d'altres institucions és encara insuficient i car d'aconseguir, tal com s'ha posat de manifest en la publicació d'alguns treballs.

A banda de les iniciatives institucionals, durant aquests anys de democràcia dues entitats culturals han apostat fortament pels estudis locals. Una d'elles és la **Revista Cambrils**, que ha vist reconegut el seu treball periodístic amb l'atorgament de diversos premis durant la dècada dels 1990s i que actualment compta amb un equip jove i amb iniciativa. La Revista Cambrils ha ajudat a treure a la llum petits treballs de temàtica local. Es poden destacar, sense ànims de ser exhaustius i amb el perill d'oblidar alguns col·laboradors, els articles de Jordi Moreno i el seu descobriment en una subhasta londinenca dels dibuixos que va fer a Cambrils el pintor anglès Anthony Gross i que han estat adquirits pel Museu d'Història, així com les aportacions de Marcel Blázquez, Ignasi Martí o Gerard Martí. Aquesta nova generació d'universitaris, nascuts al Cambrils posterior al *boom* turístic dels anys 1960, s'interessen sobretot per la recollida i estudi del material etnogràfic, per la memòria col·lectiva i per la història oral. Alguns d'ells s'han aplegat en el Grup de Recerca de Cultura Popular i Tradicional de Cambrils, **L'Anjub**, entitat creada el 1992, dedicada a la recollida de material etnogràfic oral i a la seva divulgació. A mitjan 1994 publica el *Full divulgatiu de cultura tradicional i popular de Cambrils*, que veu aparèixer vuit números. La varietat de temes a tractar obliga a què el 1999 aparegui el *Quadern de Cultura Tradicional i Popular*, que és en aquests moments l'única publicació local dedicada exclusivament a la temàtica etnogràfica, antropològica i historiogràfica. Des de fa uns anys, L'Anjub l'integren els set membres següents: Marcel Blázquez, Gerard Martí, Jordi Moreno, Núria Ortoneda, Ester Rabassó, Eva Sentís i Manel Tarés, alguns d'ells vinculats també a la Revista Cambrils.

Malgrat la renovació generacional i l'augment d'iniciatives, encara són escassos els recursos humans amb què compta la recerca local, i encara més ho són els econòmics i materials. La manca d'un centre dotat de prou recursos i amb empena que sigui capaç d'aglutinar el gruix d'estudiosos en temes locals es fa evident en el coneixement actual de la història de Cambrils. Garcia anomena en el seu assaig diversos factors que poden explicar l'embranchada dels centres d'estudis a finals dels 1970s i principis de la dècada següent (GARCIA, 2002 p.69). Els citarem: la situació geogràfica en el territori, la tradició o no d'entitats semblants d'estudi, el grau d'emigració de gent culturalment activa que ha existit, les motivacions culturals de la població existent i, també, la presència a la població o a l'àrea comarcal d'alguna personalitat (escriptor, historiador, etc.) que convidi a aglutinar esforços. A Cambrils no s'han donat aquests factors. El desinterès institucional per aquests temes és patent, ja que el sistema de beques, tot i que interessant, és clarament insuficient i poc eficient. Les motivacions dels ciutadans tampoc són òptimes i s'expliquen per la crisi d'identitat que travessa la població degut al cicle vital inherent en una societat basada en el turisme i a la forta deslocalització funcional de les activitats. També és evident una manca de diàleg amb la població novinguda, les motivacions de la qual no es tenen en compte en les iniciatives proposades, simplement per desconeixement. Els vincles amb altres centres de la resta de la comarca i les relacions amb la universitat no han conduït a cap col·laboració fructífera, i la necessitat de persones que siguin capaces d'actuar com a nodes per tal de mitjançar tots els agents implicats en la producció historiogràfica es fa patent. Per tot això, fora de les aportacions que durant els anys vuitanta van fer alguns historiadors de la comarca motivats pel Premi d'Assaig, els estudiosos locals han actuat per dues vies: o en solitari (Bertran, Salceda, Vidiella) o en petits equips que publiquen articles, recensions, reflexions (Revista Cambrils, L'Anjub). La publicació de treballs és lenta i el nombre d'estudis inèdits existents és important. D'altra banda, un cop publicats, la distribució és en alguns casos molt insuficient i no sol traspasar l'àmbit estrictament municipal, per la qual cosa el públic lector final és força reduït. L'accés als treballs publicats tampoc és fàcil, ja que gairebé tots els estudis realitzats es troben exhaurits i es fa necessària la reedició d'alguns d'ells. Malgrat tot, una renovació metodològica, almenys en la forma del discurs històric, ha estat manifesta en les publicacions dels més joves (grups de la Revista Cambrils i L'Anjub).

Els nous organismes per la història

Sortosament, Cambrils ha entrat al segle XXI amb dos organismes municipals molt rellevants per a la historiografia. Un d'ells és el **Museu d'Història de Cambrils** (MHC), la xarxa museística dirigida per l'arqueòleg Gerard Martí, i que funciona com organisme autònom. Té la seva seu al restaurat Molí de les Tres Eres i altres espais museístics a la Torre de l'Ermita, a la Torre de Mar i al jaciment de la Llosa. Fins ara, la seva temàtica s'ha centrat bàsicament en història antiga, especialment l'època romana (per tal de donar cabuda al material obtingut de les excavacions de la vil·la de La Llosa i d'altres més puntuals) i en l'aprofitament de l'aigua a través de la tecnologia de les mines i dels molins. Alhora, el museu ha apostat fortament per tasques de divulgació, formació i catalogació del patrimoni local. En aquest darrer sentit, el 2002 el Museu va elaborar l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic i Arqueològic de Cambrils.

L'altre centre és l'**Arxiu Municipal de Cambrils** (AMCAM) que té obertes les portes des de l'any 2000 (CANYELLES 2000). El fons històric va ser catalogat per la historiadora i arxivera Núria Canyelles. Actualment en són arxiveres dues reconegudes joves historiadores de la comarca, Montserrat Flores i Montserrat Garriga, amb les quals ha estat possible ampliar els horaris d'obertura de la sala de consulta. Amb l'AMCAM els estudiosos compten per fi amb els instruments adequats per accedir a la documentació municipal. La inexistència d'aquesta catalogació fins fa poc ha estat un dels principals frens al coneixement històric local i dona un mèrit més als estudis dels historiadors que van treballar amb l'antic arxiu desordenat. Ara bé, és important no deixar de mirar més enllà dels fons locals per tal de no caure en estudis basats només en la disponibilitat i abundància de fonts en els arxius locals (CASANOVA, 1995 p.3).

Tercera part. El treball realitzat

Després d'aquest cop d'ull ràpid a les persones i col·lectius que han realitzat aportacions a la historiografia cambrilenca, resta només fer-ne un altre a les matèries d'estudi, a mode d'un *estat de la qüestió*. Per tant, de les publicacions del Premi d'Assaig i dels Quaderns els anys vuitanta, les de L'Anjub, la Revista Cambrils i la Beca de Recerca els anys noranta i ara, entre d'altres, es pretèn presentar una visió molt general de les diverses empreses portades a terme fins a la data, separades per temes, amb el neguit d'haver, potser, omès algú. Si s'esdevé el cas, s'ha d'entendre

que ha estat per ignorància o descurança. Tanmateix, mirarem de no fer referència a treballs que no hagin estat publicats (fora d'alguna tesi doctoral), més aviat perquè és aquí on correm més risc d'omissions, i perquè creiem que sense la divulgació d'un treball, no hi ha coneixement compartit, i aleshores es fa difícil tenir-lo en compte. Els estudis han estat agrupats en les següents matèries: arqueologia, història medieval i moderna, història contemporània, demografia, reculls i memòries, etnografia i antropologia i altres disciplines.

Arqueologia. L'any 1990 l'arqueòleg reusenc Jaume Massó, que deu anys abans va iniciar les intervencions arqueològiques a la vil·la romana de La Llosa, va publicar *El terme de Cambrils a l'antiguitat*, on hi recull de manera sistemàtica i comentada totes aquelles troballes des de la Prehistòria fins a l'època romana que havien aparegut al terme de Cambrils. Ara bé, el fort creixement urbà que ha patit Cambrils des d'aquell any ha posat al descobert gran nombre de nous jaciments i troballes arqueològiques, els quals caldria reunir de nou. Onze anys després, el mateix autor ha col·laborat en l'obra col·lectiva realitzada per diversos arqueòlegs vinculats al jaciment de La Llosa i publicada per l'Ajuntament de Cambrils amb el nom de *La Vil·la romana de La Llosa. 10 anys d'investigació arqueològica* (2001). Les diverses aportacions que conté són de gran qualitat científica i és un intent molt encertat de divulgar a la societat les interpretacions proposades arran del conjunt d'intervencions realitzades al jaciment durant la dècada anterior.

A banda d'aquests dos llibres, s'han publicat petites aportacions que donen fe dels resultats de les excavacions al jardí de l'ermita del Camí (*La intervenció arqueològica en els jardins de l'Ermita de la Mare de Déu del Camí de Cambrils*, Andreu Muñoz, 1991) i del jaciment neolític de Vilagrassa (*El jaciment neolític de Vilagrassa*, Maria Adserias i Ester Ramon, 1996). Tampoc s'han d'oblidar la sèrie de petits articles que l'arqueòleg Gerard Martí va publicar al *Butlletí de Vilafortuny* dedicats a les èpoques més antigues de la zona de Vilafortuny. Finalment, hem d'afegir que fa pocs anys es va apuntar un possible poblament àrab en el nostre territori (vegeu la Revista Cambrils, núm. 296 i 297, així com l'entrada "Cambrils" en l'Onomàstica de M.Vidiella), però el tema ha quedat mig oblidat, sense que s'hagi arribat a cap formulació ni conclusió clara de la qüestió.

Història medieval i moderna. El període corresponent als segles anteriors al XVIII ha estat molt poc explorat a Cambrils i en què les aportacions realitzades es troben escampades ací i allà, sempre de la mà d'autors no cambrilencs. Cal destacar, en

primer lloc, l'esplèndida aportació de l'historiador Carles Maristany, *Senyoria i població al camp de Tarragona: la vila de Cambrils (segles XII-XVII)*, segon premi d'assaig "Vila de Cambrils" i publicada l'any 1986. Maristany aporta dades extretes de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, així com del Llibre de la Castlania de Cambrils (Arxiu Municipal de Cambrils). El seu estudi dibuixa la complexa composició jurisdiccional del terme de Cambrils i Montbrió durant aquells segles, així com s'aproxima als aspectes socioeconòmics de la vila. Per a fer-ho, l'autor porta a terme un buidatge de manuals notariais i capbreus que li permeten apropar-se a la distribució dels conreus i de les activitats econòmiques a Cambrils. En aquest sentit, el llibre assenyala la importància del sector artesanal en l'economia local i el sorgiment d'un incipient però creixent comerç marítim. L'estudi acaba amb la transcripció del *Llibre de les Ordinacions tocants als senyors jurats de la Vila de Cambrils*, tan important per conèixer les particularitats quotidianes de la vida en aquella època.

Paral·lel a l'estudi de Maristany, tot i que una mica anterior en el temps, és l'aportació al tema dels canvis de jurisdicció de Cambrils que la filòloga i historiadora Eulàlia Duran fa en la seva obra *Les Germanies als Països Catalans*. A banda de reportar els canvis de mans entre el comte de Barcelona i el comte de Cardona, Duran fa referència al paper del poble cambrilenc en l'assumpte, exemplificat en l'anada a Barcelona, l'any 1520, de dos-cents homes per tal de demanar ajuda als consellers de la ciutat. Duran considera aquest episodi com "la primera manifestació violenta de la Germania" (DURAN, 1982 p.212, vegeu també p.115-119).

D'ençà els anys transcorreguts des de la publicació d'aquests estudis s'han realitzat aportacions molt importants sobre la història catalana d'aquells segles, en temes com l'organització econòmica en els segles XVI i XVII o l'estructura territorial a l'alta edat mitjana, per citar-ne només dos. Això fa que sigui necessària una revisió d'aquest període i una relació amb les aportacions realitzades sobre altres poblacions de la comarca. L'esperat aplec documental del Centre d'Estudis Cambrilencs, encara inèdit, suposaria l'aportació d'una base material prou important com per iniciar un estudi general de la qüestió. Així mateix, l'exploració dels arxius (ACA, AHN, comarcals, etc.), que encara està per fer, hauria de ser prou fructífera per aquest període.

A banda, cal fer referència a dos articles poc coneguts apareguts al Butlletí Arqueològic de Tarragona. El primer tracta l'impost medieval de la lleuda de Cambrils i n'és l'autor Miquel Gual (*La Lezda de Cambrils de 1258*, extracte del Boletín Arqueológico de Tarragona, 1966 p. 113-128). Salceda en fa referència en una

estampa seva de l'octubre de 1975. L'altre va ser publicat el 1979 per Prim Bertran (*El Llibre del batlle de Cambrils Pere de Santgenís (1452-1455)*, Butlletí Arqueològic, Tarragona, època V, núm.1, 1979, p.163-174) i dona notícia d'un document conservat a la secció Reial Patrimoni de l'ACA corresponent a un llibre de rebudes i despeses fetes pel batlle de Cambrils durant els anys del seu càrrec.

D'altra banda, els esdeveniments del 1640 se'ls considera dels més importants en la identitat històrica de Cambrils, però des de l'estudi portat a terme per Josep Iglésies (*El Setge de Cambrils l'any 1640*, Episodis de la Història, Dalmau, Barcelona 1967), com bé s'ha dit, ningú més se n'ha ocupat en ampliar la investigació, revisar-la o divulgar-la (tal com ha assenyalat recentment MARTÍ, 2002), malgrat que l'episodi del setge ha estat concurrent pels historiadors cambrilencs. Pel que fa al segle XVIII, es compta ja amb diversos estudis com el que l'historiador Laureà Pagarolas va publicar l'any 1985, *Els Gimbernats i el Cambrils del segle XVIII*, primer premi d'assaig "Vila de Cambrils". En aquesta monografia, Pagarolas realitza un estudi del govern local a partir de la documentació de la Reial Audència, i segueix amb els aspectes socioeconòmics de Cambrils, a partir del buidat dels llibres parroquials, el fons de Miquelets i manuals notariais. El llibre es clou amb un estudi biogràfic d'Antoni de Gimbernats, així com de la genealogia d'aquesta important família d'origen cambrilenc.

El naixent barri marítim compta amb l'obra de l'historiador Salvador-J. Rovira, *La gent de mar de Cambrils (segle XVIII)* (Diputació de Tarragona, 1992) que fa un recull de les famílies que es dedicaven als oficis de mar en el segle XVIII. L'autor hi analitza també la condició dels matriculats cambrilencs, el seu origen, els recursos econòmics, els naufragis, etc. El gruix del llibre és un recull alfabètic de totes les famílies marineres, realitzat a partir del buidatge dels manuals notariais i els llibres sacramentals de l'època. També cal destacar l'article sobre l'ensenyament al segle XVIII de Manel Tarés (*Mestres, rellotgers i organistes. Aproximació a l'ensenyament a Cambrils durant el segle XVIII*, publicat per L'Anjub, 2003) i una tesina de la que tenim notícia sobre el Cambrils del segle XVIII a partir de fonts cadastrals (Roser Mestre Cerveró, Universitat Rovira i Virgili, 1988).

Es fa evident, doncs, el gran nombre de llacunes existents del període de l'edat moderna, en especial sobre el govern municipal i les lluites pel poder local (alguns d'ells són citats per TORRAS RIBÉ, 1983), el funcionament de la vila (finances, hospital, comerç marítim, etc.) o aspectes socials (com ara la comunitat gitana durant el segle XVIII, que ha aparegut dispersa en diversos treballs).

Història contemporània. L'interès en la història contemporània va arribar tardanament a Cambrils, de les mans d'un dels historiadors locals més prolífics, Josep Bertran i Cuders. Aquest autor ha dedicat tots els seus estudis d'història local als segles XIX i XX. Les seves obres segueixen un patró molt propi, aportant moltes cites documentals, i solen abastar àmbits generals. Del buidatge dels Llibres d'Actes de l'Ajuntament, juntament amb altra documentació municipal, Bertran ha realitzat un estudi sistemàtic del segle XIX cambrilenc sota el gràfic títol d'*Aspectes socio-econòmics del segle XIX i inicis del XX a Cambrils* (1992). Prèviament es va centrar en els esdeveniments del Sexenni Revolucionari (*El Sexenni Revolucionari a la vila de Cambrils*, 1987). En la línia de donar continuació cronològica als seus estudis, Bertran també ha publicat *Cambrils, dicatadura i República (1923-1939)* l'any 1989 i recentment el seu treball més detallat, fruit d'una beca de recerca Vila de Cambrils, amb el títol *El franquisme a Cambrils* (2003).

A pesar d'aquests estudis encara resten molts camps oberts o inexplorats i que són essencials per tal d'entendre el Cambrils actual, ja que és en el segle XIX i inicis del XX quan es configura la distribució del poder local que serà decisiu posteriorment, durant els anys del *boom* turístic. Destaquem el període de la Guerra Civil Espanyola, que tradicionalment ha estat tabú entre els estudiosos locals: Salceda no s'hi ha dedicat gairebé mai i Bertran ha hagut d'escriure amb la cautela de no anomenar noms ni cercar detalls. L'accés a les fonts documentals i orals no és tampoc fàcil. Esperem que, properament, comencin a aparèixer els primers resultats del treball endegat per un petit grup de joves interessats en aquests anys. Així mateix, també està en marxa, a través de la Beca de Recerca "Vila de Cambrils", un projecte d'estudi sobre les elits locals durant la Restauració.

Els canvis en l'estructura econòmica i social de Cambrils durant el període 1930–1981 han estat estudiats per Montserrat Esporrín en la seva tesi de llicenciatura de 1982 i adaptada en el llibre *Evolució socio-econòmica de Cambrils: 1930-1981* (1988), on hi aporta també un detallat estudi de la construcció del port. Aquesta mateixa autora ofereix en el seu llibre un llistat bibliogràfic d'estudis econòmics i socials dedicats al Baix Camp, que de retruc donen força referències de Cambrils. D'altra banda, el geògraf Salvador Anton va dedicar un capítol del seu llibre *Diferenciació i reestructuració de l'espai turístic. Processos i tendències al litoral de Tarragona* (1997) a analitzar el procés d'urbanització en el Cambrils dels inicis del turisme, prou complex com per dedicar-hi encara més estudis. Finalment, els primers anys de la transició

democràtica, en concret, el tema de l'Assemblea de Catalunya, fou estudiada amb detall per Ignasi Martí (*L'Assemblea de Catalunya a Cambrils*, 2001). Aquest historiador fa un tractament novedós, amb una presentació periodística i amena però d'un gran rigor, d'aquells esdeveniments dels anys 1975 a 1977.

Altres aportacions a aspectes de la vida quotidiana a Cambrils a finals del segle XIX i al llarg del segle XX els trobem en diversos articles de Josep Salceda publicats sota el nom d'Estampes Cambrilenques a la Revista Cambrils, així com col·laboracions d'altres persones. Pel que fa a institucions i entitats, hi ha l'article d'Ignasi Martí sobre el Centre Catòlic (*El Centre Catòlic i l'Agrària*, 1999), publicat per L'Anjub, el llibre commemoratiu de Josep M. Siuró, *Del Sindicat d'ahir a la Cooperativa d'avui* (1999), en el que repassa la història de la Cooperativa Agrària des dels seus inicis el 1902, molt documentat i il·lustrat. També, s'han de citar la història de la Coral Verge del Camí, de Pere Martí (*Una història viscuda*, 1993), i la història del col·legi La Salle (*Un segle d'arrels lasal·lianes a cambrils*, 2000) i la de la Congregació de la Puríssima Sang (*250 anys d'història 1754-2004*, 2004), de Josep Salceda.

Demografia. La història demogràfica de Cambrils s'ha realitzat a bocins, ja que s'han fet aproximacions a diverses èpoques, sense que existeixi una síntesi general que en permeti una visió coherent. És doncs necessari recollir totes les aportacions, algunes d'elles en publicacions difícils de trobar, i realitzar un estudi exhaustiu de la població a Cambrils des de finals del segle XVII. Per a segles anteriors caldrà remetre's de moment a les conegudes transcripcions dels fogatges fetes per Josep Iglésies. El canvi de segle XVII a XVIII va ser estudiat amb detall per Agustí Segarra en un bon article publicat al tercer volum de la revista Penell, del Centre d'Estudis de la Comarca de Reus, amb el títol *Cambrils 1674-1717: una aproximació a la seua demografia i economia* (1989), en el qual es posa de manifest la crisi demogràfica del segle XVII. El segle XVIII va ser tractat per Laureà Pagarolas en el seu llibre sobre els Gimbernat (1985). El segle XIX l'ha abarcat en Josep Bertran (1992) i Montserrat Esporrin *et al.* en una comunicació presentada al Primer Col·loqui d'Història del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat, (Tarragona, 1979 p 171-180, sota el títol *d'Estudi demogràfic de Cambrils a través del s.XIX*, mentre que el segle XX l'han analitzat els estudis ja esmentats d'Esporrín (1988) i Bertran (1989). Finalment, pel període 1950-1993 existeix el Quadern d'Estudi i Divulgació dels professors Joan Mas i Manuel Ortega, *Estudi de la població de la vila de Cambrils (1950-1993)* (1995), i pels darrers anys existeixen diversos reportatges, sobre el tema a la Revista Cambrils (especialment de Marcel Rubio).

Reculls i memòries. Sota la denominació de reculls hi encabim aquelles obres que repassen diferents èpoques històriques, en algunes ocasions sense una coherència específica en els continguts. Hi sobresurten la història de la devoció mariana de la Verge del Camí, de Josep Salceda (1986), la *Història Gràfica de Cambrils* (1991) de Ramon Ortiga, el llibret de Josep Salceda dedicat a les denominacions dels carrers, (*Els carrers de la vila*, 1992), i finalment, *El llarg camí d'un poble* (1990) de Josep M. Vidal, “una narració de coses i fets, però a nivell de comprensió popular”, diu el ja difunt autor en el pròleg. Pel que fa a memòries se'n poden destacar la del traspassat jutge de pau de Cambrils, Ferran Vidiella (*De tot i més*, 1997).

Etnografia i antropologia. En aquest camp hi sobresurt sens dubte el treball realitzat per l'entitat L'Anjub, Grup de Recerca de Cultura Tradicional i Popular de Cambrils. Els articles d'aquest equip de joves estudiosos han tractat les principals festivitats de Cambrils, de les quals s'han destacat les cinc majors: Sant Antoni, Sant Pere, Mare de Déu del Carme, Mare de Déu del Camí i la Immaculada Concepció. També s'han estudiat altres diades del cicle festiu (festes de barris, Tots Sants, Carnaval i Quaresma). Un altre camp d'interès ha estat la recuperació dels oficis i estris mariners: calafats i mestres d'aixa, mestres de vela, la fàbrica d'agulles de remendar i les nanses. Altres temes d'estudi han estat el recull de rondalles populars, el cançoner, jocs infantils, els gegants, els diables. Cal afegir-hi dos articles de temàtica més singular: un que parla del treball de la dona pagesa i un altre que estudia la comunitat rural del Vilafortuny de la primera meitat del segle XX (*Pagesos vora la mar: Vilafortuny abans de la urbanització*, 2002), un dels pocs articles existents dedicats a aquest antic terme.

En aquest apartat s'ha de destacar també la recent tesi doctoral de Núria Alberich (Universitat Rovira i Virgili, 2001) sobre la pesca a Cambrils, el llibre de M.Teresa Muntanya sobre les remendadores (*Del sargit a l'armat dels arts de pesca*, Dalmau editor, Barcelona, 2001) i l'estudi d'Ignasi Martí *et al.* sobre la nova immigració al Baix Camp (*Habitatge i convivència al Baix Camp. Immigrants en la línia de flotació*, El Mèdol, Tarragona, 2003). Finalment s'ha de fer referència a l'esment de material local en diversos inventaris de patrimoni provincials, almenys pel que fa a fortificacions, molins i bronzes.

Altres disciplines. Fora de la història i de l'etnografia s'han realitzat altres aportacions al coneixement del patrimoni de la gent i del territori de Cambrils. El filòleg Josep Lluís

Savall va realitzar el 1991 un estudi del vocabulari dels pescadors cambrilencs. Una obra molt esperada i de gran utilitat per a la historiografia cambrilenca va ser la publicació de l'onomàstica del terme, realitzada per la filòloga Montserrat Vidiella gràcies a la primera beca de recerca "Vila de Cambrils" (2000). Val a dir que es pot complementar amb els tres volums de Maria Teresa Montaña, *Els noms de lloc sotaiguats de la mar sitgetana a la rapitenca* (1991). Finalment, s'ha de destacar l'exquisit llibre de l'escriptor reusenc Ramon Gomis, *Viatge per la mar de la Frau* (1995), que tot i ser una obra de creació literària, conté moltes observacions històriques interessants sobre Cambrils i Vilafortuny. Del mateix autor n'és *El mar de la Frau* (Tarragona, 1987).

No hem d'oblidar el gènere biogràfic que a Cambrils l'han encapçalat els seus dos fills il·lustres Antoni de Gimbernat i Francesc Vidal i Barraquer. A nivell local, Laureà Pagarolas es va ocupar del cirurgià Gimbernat en el seu llibre ja esmentat del 1985, i Mn. Josep Raventós, mossèn de la parròquia de Santa Maria, va publicar el 1993 una biografia del cardenal. A més, una de les darreres beques Vila de Cambrils, concedida a la filòsofa cambrilenca Margarita Mauri, ha de permetre conèixer amb més profunditat el pensament moral del Cardenal de la Pau. Per últim, cal fer esment dels nombrosos articles biogràfics de Josep Salceda sobre diversos personatges cambrilencs o relacionats amb la nostra vila, especialment del cardenal.

A part de la filologia i de la biografia, altres disciplines científiques poden ser estudiades des d'un àmbit local, com l'urbanisme, la geologia, les ciències naturals, la sociologia o la geografia. Doncs bé, aquests camps són completament verges per al nostre municipi i caldria invertir-hi algun estudi (recentment, la documentació generada pel procés de l'Agenda 21 local pot ser considerada com un estudi integral del territori cambrilenc actual).

Bibliografia citada

ANGUERA, Pere: Pròleg a RIBA, Francesc: *Història de Mont-roig del Camp*. Reus, 1991

BERTRAN, Josep: *Aspectes socio-econòmics del segle XIX i inicis del XX a Cambrils*. Tarragona, 1992

CANYELLES, Núria: "El patrimoni documental de l'Arxiu Municipal", *L'Anjub, Quadern de cultura tradicional i popular* (Cambrils), núm.3 (2000) p.16

CASANOVA, Julián: "Història local, història social i microhistòria", *Tallers d'Història* (València), núm.6 (1995), p. 3-8

CODINA, Jaume: "Microhistòria, si us plau", *Plecs d'Història Local*, L'Avenç, 30 (1990) p.36-40

COLOMINES, Agustí i OLMOS, Vicent: "L'espai local. Indagacions sobre la història policèntrica", *Afers*, VI 11/12 (1991) p. 17-28

COLOMINES, Agustí i OLMOS, Vicent: "La pluralitat de la història. Concepcions teòriques i praxis historiogràfiques", dins *Les raons del passat. Tendències historiogràfiques actuals*, Afers, Catarroja – Barcelona, 1998, p.15-59

DD.AA.: "El futur de la història local", *Plecs d'Història Local*, núm. 98, abril 2002

DURAN, Eulàlia: *Les Germanies als Països Catalans*. Barcelona, 1982

GARCIA, Xavier: *Història i cultura local a Catalunya al segle XX*. Tarragona, 2002

GAVALDÀ, Antoni: *La integració de la historia local en el diseño curricular. Referencias catalanas*. Dintre de "Perspectivas de la historia local en Catalunya", Bilbao, 1994

IRADIEL, Paulino: "Història local i història general. Entre política i cultura del territori", *L'espai viscut. Col·loqui internacional d'història local* (Diputació de València, 1989), p. 43-70

MARTÍ, Ignasi: "Una revisió: el Setge", *Revista Cambrils*, núm.376 pàg.8, Cambrils, novembre de 2002

SALCEDA, Josep: *Quaranta anys d'estampes cambrilenques*. Dos volums. Tarragona, 1998

SALCEDA, Josep: "El llibre que no surt", *Revista Cambrils*, núm.375 pàg.12, Cambrils, octubre de 2002

SALES, Núria: "Història local. Quin passat, quin present, quin futur?". Ponència a *L'espai viscut. Col·loqui internacional d'història local* (Diputació de València, 1989), p. 29-41

SANTACANA, Carles: "La instrumentalització del passat durant el franquisme". Ponència a *Identitat local i gestió de la memòria. VII Congrés d'Història Local de Catalunya* (L'Avenç, Barcelona, 2003), en premsa

SERNA, Justo i PONS, Anacleto: "El ojo de la aguja. ¿De qué hablamos cuando hablamos de microhistoria?", *Ayer* 12 (1993) p. 93-133

TERRADAS, Ignasi: "La història de les estructures i la història de la vida", *III Jornades d'Estudis d'Història Local*, Palma de Mallorca (1985), p. 3-20

THOMPSON, Paul: *La voz del pasado*. València, 1988

TORRAS I RIBÉ, Josep M.: *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*. Barcelona, 1983